

INGLIZ TILI MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHDA XORIJIY
TAJRIBALARDAN FOYDALANISH VA SAMARALI TATBIQ QILISH

Maxmudova Nargiza Soat qizi

Alfraganus Universiteti Filologiya fakulteti ingliz filologiyasi yoʻnalishi talabasi
nanizng@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tili mutaxassislarini tayyorlash jarayonida xorijiy tajribalar, ilgʻor pedagogik texnologiyalar va taʼlim metodlarini oʻrganish hamda ularni Oʻzbekiston taʼlim tizimiga samarali tatbiq etish masalalari yoritilgan. Xususan, AQSh, Buyuk Britaniya, Kanada va boshqa rivojlangan davlatlar tajribasi tahlil qilinib, ularning til oʻqitish metodikasi, kommunikativ yondashuv, CLIL (Content and Language Integrated Learning), blended learning va task-based learning usullaridan foydalanishning afzalliklari koʻrib chiqiladi. Shuningdek, oʻquv dasturlarini xalqaro standartlarga moslashtirish, zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalanish, oʻqituvchilarning malakasini oshirish hamda talabalarni global mehnat bozorida raqobatbardosh kadr sifatida shakllantirish imkoniyatlari ilmiy asosda tahlil etilgan.

Kalit soʻzlar: ingliz tili mutaxassislari, xorijiy tajriba, taʼlim metodlari, kommunikativ yondashuv, CLIL, blended learning, task-based learning, raqobatbardoshlik, innovatsion taʼlim texnologiyalari.

Abstract: This article explores the study of foreign experiences, advanced pedagogical technologies, and teaching methods in the process of training English language specialists, as well as their effective implementation in the education system of Uzbekistan. In particular, the experiences of the United States, the United Kingdom, Canada, and other developed countries are analyzed, focusing on the advantages of their language teaching methodologies, including the communicative approach, CLIL (Content and Language Integrated Learning), blended learning, and task-based learning. Furthermore, the article scientifically examines the possibilities of aligning curricula with international standards, widely applying modern information technologies, improving teachers' qualifications, and preparing students as competitive specialists in the global labor market.

Keywords: English language specialists, foreign experience, teaching methods, communicative approach, CLIL, blended learning, task-based learning, competitiveness, innovative educational technologies.

Абстрактный: В данной статье рассматриваются изучение зарубежного опыта, передовых педагогических технологий и методов обучения в процессе подготовки специалистов по английскому языку, а также вопросы их эффективного внедрения в систему образования Узбекистана. В частности, анализируется опыт США, Великобритании, Канады и других развитых стран, акцентируется внимание на преимуществах их методики преподавания языков, включая коммуникативный подход, CLIL (Content and Language Integrated Learning), blended learning и task-based learning. Кроме того, научно обосновываются возможности адаптации учебных программ к международным стандартам, широкого

применения современных информационных технологий, повышения квалификации преподавателей, а также подготовки студентов как конкурентоспособных кадров на мировом рынке труда.

Ключевые слова: *специалисты по английскому языку, зарубежный опыт, методы обучения, коммуникативный подход, CLIL, blended learning, task-based learning, конкурентоспособность, инновационные образовательные технологии.*

KIRISH

XXI asr globallashuv jarayonlari, xalqaro hamkorlikning kengayishi, ilm-fan va texnologiyalarning tezkor rivojlanishi til mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojni yanada oshirdi. Xususan, ingliz tili — xalqaro aloqalar, diplomatiya, biznes va ilm-fanning asosiy vositasi sifatida, yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashni talab qilmoqda. Shu bois O'zbekistonda ingliz tili mutaxassislarni tayyorlash jarayonida xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish va tatbiq etish strategik ahamiyatga ega.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini rivojlantirish Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev Miromonovich rahnamoligida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Xususan, chet tillarini o'rganish tizimi samaradorligini oshirish va ushbu tizimga ilg'or texnologiyalarni joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xalqaro munosabatlar avj olgan zamonamizda chet tillarini o'rganish, ko'p tillilik ulkan ahamiyatga egadir. Bugun iqtidorli yoshlarimizning ko'pchiligi uch til egasidir. Ushbu tillar ta'lim nazariyasida maxsus nomlar bilan yuritiladi. Ona tili, ikkinchi til, va chet til. Hozirgi kun sharoitida chet til ta'limini yangi zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida o'rganish va orgatish, xususan, masofaviy ta'limning uzluksiz ta'lim tizimida qanchalik samarali yo'l ekanligi ilmiy asoslab berilgan.

Uzluksiz ta'lim tizimida xorijiy tillarini o'qitishda o'quv materiallarini tizimlashtirishning ilmiy- nazariy va meyoriy asoslari bugungi Yangi O'zbekistonda ta'lim sohasidagi ustuvor vazifa hisoblanadi. Respublikamizda OTM xorijiy tillarni o'qitish majburiy etib belgilanganligi ingliz tili fanini ham o'qitishda ham tub burilish bo'lishiga olib keldi. Bu esa o'z-o'zidan ta'limda darsliklarni rivojlantirish talabini yuzaga chiqaradi. Shu xususda o'quv jarayoni materiali-darsliklarining topshiriqlarini interfaol tizimlashtirilishi hamda ularni mukammallashtirilishi tadqiqotimizning ilmiy-meyoriy jihatini ochib beradi.

Darslik – DTS, o'quv dasturi, uslubiyati va didaktik talablari asosida belgilangan, milliy mafkura g'oyalari singidirilgan, muayyan o'quv fanining mavzulari to'liq yoritilgan, tegishli fan asoslarini mukammal o'zlashtirishga qaratilgan hamda turdosh ta'lim yo'nalishlarida foydalanish imkoniyatlari hisobga olingan nashr etish davr taqlabidir.[1] Darslikni bugungi kunda ta'lim tizimning axborotli modeli deb atash mumkin. Bunga sabab har bir o'qituvchi darslikda ta'lim oluvchilar bajarilishi kerak bo'lgan o'quv jarayonining ma'lum bosqichlari ko'rsatilgan bo'lib, ta'lim oluvchilar uchun mavzularni o'qib, undagi topshiriqlarni ma'lum harakatlar ko'rinishida bajarishadi: tekshiradi, yechadi, javob beradi va h.k. Bu harakatlar darslik matnlarida ochiq yoki yashirin shaklda berilishi mumkin. Demak, darslik bu – muayyan o'quv predmeti mazmunini o'quv dasturida ko'satilgan hajmda, didaktik talablarga muvofiq ravishda batafsil bayon qilingan kitob bo'lib, uning

harakterli xususiyati darslik mazmunining o'quv dasturi mazmuniga mos kelishidir. Darslikdagi material bo'limlar bo'yicha taqsimlanadi. Har bir mavzu, muayyan bob, uning tarkibida bo'lgan bandlar asosida ochib beriladi. Darsliklarda pedagogik jarayonning maqsadga yo'naltirilganligi; ta'lim va tarbiya mazmunining ilmiyligi; ta'lim oluvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, tushunarliklik; tizimlilik va ketma-ketlik; onglilik, faollik, tashabbuskorlik, ta'lim oluvchilarning ijodkorligi; ta'lim va tarbiyaning ijtimoiy foydali, ishlab chiqarish mehnati bilan aloqasi; ta'lim va tarbiyaning jamoaviy xarakteri; ko'rgazmalilik; ongli talabchanlik bilan birgalikda ta'lim oluvchi shaxsini hurmat qilish; ta'lim va tarbiyaning qulay metod, shakl va vositalarini tanlab olish; onglilik hamda ta'lim, tarbiya va rivojlanishining amaliy natijalari; ta'lim-tarbiyaga kompleks yondashuv.[2]

Darslik va o'quv materiallariga qo'yiladigan pedagogik talablar quyidagilardan iborat:

1. Material bayonining qat'iy ilmiyligi va hozirgi zamon fan va texnika rivojiga mosligi.
2. Yuksak g'oyaviylik va talabalarni axloqiy tarbiyalash vazifalariga bo'ysunishi.
3. Darslik mazmunining hayot bilan bog'liqligi har bir nazariy masalalar yetarlicha asosli misollar, ko'rsatmalar bilan bo'lishi va ularning hayotiy ahamiyati ko'rsatilgan bo'lishi lozim.
4. Talabalarining yosh va bilish xususiyatlarini hisobga olib, materialni izchil va tizimli joylashtirilishi.
5. Talabalarining mustaqil ishlash malakasiga muvofiq ko'rsatma va ma'lumotlarning mavjudligi, darslik mazmuniga kuzatish va mashq uchun o'quv topshiriqlar, o'z-o'zini tekshirish uchun savollar, takrorlash uchun savollar bo'lishi.
6. Materialni o'zlashtirishni yengillashtirish uchun bayonning oddiy, badiiy va obrazli bo'lishi.
7. Materialni o'zlashtirishni yengillashtirish uchun chizma, diagramma, rasm va illustratsiyalarning mavjudligi.
8. Darsning tashkiliy ko'rinishi yaxshi bo'lishi. [3]

Demak OTM ingliz tili ta'limi jarayonida foydalaniladigan har bir manba talabalarni har tomonlama yetuk, barkamol etib tarbiyalashga qaratilishiga shubha bo'lishi mumkin emas.

OTMda xorijiy til ya'ni ingliz tilini o'qitish ham ma'lum belgilangan bosqichlarga bo'lib amalga oshiriladi: Ta'lim jarayonida darsliklarni ishlab chiqishda ularga nazariy va amaliy jihatdan DTS belgilanadi.

Bularga: darslik talabani intellektual salohiyatiga mos hamda qulayligi, milliy ruhda ortiqcha bo'yoqlarsiz barcha ma'lumotlar aniq va to'g'ri misollar bilan keltirilganligi, o'rganuvchi o'zi mustaqil darsliklardagi ma'lumotlarni o'zlashtira olishi shu bilan birga til ko'nikmasi rivojlanishidagi barcha usullarga va meyorlarga (masalan: yozish, o'qish, gapirish, tinglab tushunish bosqichlarini o'z ichiga qamrab olishi) to'la javob bera olishi, darsliklar ko'rinish va dizayn jihatdan ham talabalarni diqqatini tortishi ko'rgazmalilik talabiga, darslik didaktik va tarbiyaviy jihatdan mukammal bo'lishi qat'iy talab etiladi.

O'quv rejasi - deb, o'qitiladigan fanlar, o'qitish uchun ajratilgan soatlar va o'quv yilini tuzilishini belgilab beruvchi davlat hujjatiga aytiladi.[4] Barcha OTMda so'zsiz amal

qilinishi lozim bo'lgan davlat hujjatidir. Unda kurslar bo'yicha o'rganilishi lozim bo'lgan o'quv fanlari va o'sha fanlar uchun ajratilgan o'quv soatlari ko'rsatilgan bo'ladi.

Taqqoslash jadvali

Taqqoslash uchun asos O'quv rejasi O'quv dasturi

Ma'nosi O'quv rejasi - bu mavzu bo'yicha tushunchalarning barcha qismlarini o'z ichiga olgan hujjat. O'quv dasturi - bu ta'lim tizimida yoki kursda o'qitiladigan umumiy tarkib.

Kelib chiqishi O'quv dasturi - yunoncha atama. O'quv dasturi lotincha atama.

Belgilangan Mavzu Kurs

Tabiat Ta'riflovchi Belgilangan

Qo'llash sohasi Tor Keng

Yo'lga chiqing Imtixon kengashi OTM

Muddat Belgilangan muddatga, odatda yiliga. Kurs davom etguncha.

Bir xillik O'qituvchilar metodik farq qiladi. Barcha o'qituvchilar uchun bir xil.

Har bir guruhda ingliz tilini o'qitishda darsliklar aniq belgilangan maqsadlar asosida, qabul qilingan tartib va ustuvor yo'nalishlar asosida harakat qilinadi. Demak yaratilishi lozim bo'lgan darsliklarda til, millat va davlat muayyan jamiyat tamaddunining asosi, poydevori, ko'zgusi va ozuqa manbasi ekanligi inobatga olinishi muhim ahamiyatga ega. Davlatning taraqqiyoti ortida farovon jamiyat turgani kabi, millatning ortida til va madaniyat mushtarakligi mujassamlashadi. Xalq millat sifatida shakllansa, qadriyat, madaniyat va ma'naviyat va, eng asosiysi, maqsad yo'lida birlasha olsa, davlat rivojlanadi, jamiyat taraqqiy etadi. Jahonda globallashuv jarayoni tezlashayotgan bir paytda global o'zgarishlar ta'limga ham o'z ta'sirini o'tkazmoqda. Dunyo tajribasida ham til o'qitish mashg'ulotlari turli zamonaviy metodlar asosida olib borishga o'tildi. Chet tili o'qitish metodikasini takomillashtirish eng muhimi, mashg'ulotlarda nutqiy kompetentsiya shakllantirish masalalari dolzarb bo'lib bormoqda. Bugungi kunga kelib tillarni o'qitishga doir turli yangicha yondashular o'quv jarayoniga tatbiq etilmoqda, tilning barcha sathlarini o'qitish bo'yicha interfaol usullar amaliyotda keng qo'llanmoqda. Ingliz, fransuz, nemis va boshqa rivojlangan xorijiy tillarni o'qitishga doir ilmiy adabiyotlarda muloqot, mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor beriladi va ta'lim jarayonida turli mashqlardan unumli foydalaniladi. Dunyo tajribasida nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirish bilan birga o'quvchini izlanishga undovchi o'quv topshiriqlari ham mavjud bo'lib, bir bo'lim yoki bir mavzu bilan tugab qolmaydi. Mashg'ulotlarda foydalaniladigan yangi-yangi metodlar o'quvchida turli muloqot ko'nikmalarining osongina shakllanishiga olib keladi.

Dunyoda tillarni o'qitishda muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish dars jarayonida lingivistik kompetentsiyalarni shakllantirishga, buning oqibatida nutqiy kompetentsiyalarning hosil bo'lishiga olib keladi. Shu o'rinda xorijiy tilni o'qitishda nutqiy malaka hosil qilishdan tashqari mustaqil ishlash, mavjud muammoli vaziyatni bartaraf qilish an'anaviy ta'limdan ma'lum ma'noda farq qilishini, ularni bir chiziqda tasavvur qilib bo'lmasligini ta'kidlash lozim. Shunga qaramay, ingliz tilini o'rganish bo'yicha belgilangan malaka darajalarini o'zbek tiliga ham tatbiq qilish zarurati ortib bormoqda. Ona tilidan farqli ravishda talabalarda chet tilidan asosiy nutqiy ko'nikmalar shakllantiriladi, mavjud

bo'lgan ko'nikmalar rivojlantiriladi. Ayniqsa, o'quvchilar chet tilida matn yoki suhbatni tinglab tushunish, o'qiy olish, gapira olish va yoza olish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Chet tilini o'rganishga qo'yilgan mazkur talablar asosida tinglash, gapirish, o'qish va yozish malakalaridan tashqari muammoli vaziyatni yechimini topish ko'nikmasi ham shakllanadi.

Respublikamizda ham xorijiy tilni o'qitish kompetentsiyaviy yondashuvga asoslanmoqda, tayanch kompetentsiyalar negizida har bir fanga doir alohida kompetentsiyalar ishlab chiqilib, amaliyotga joriy qilindi. Xorijiy tilni faniga doir nutqiy va lingvistik kompetentsiyalar tanlandi, tilning barcha sathlarni o'qitish shu mezonlarga asoslanmoqda. Talabalarning xorijiy tilidan egallagan bilim, ko'nikma va malakalarini xalqaro baholash tizimlariga moslash, shu talablar asosida o'qitish yo'lga qo'yilmoqda. Respublika miqyosida oliy ta'lim muassasalarida innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda yangi texnologiyada o'qitish orqali chet tili ta'limi sifatini oshirish muammolariga oid ilmiy ishlarda, jumladan, A.Abduqodirov, L.Golish, R.Djurayev, R.Ishmuxamedovlar tomonidan zamonaviy texnologiyalarga alohida ta'rif berilgan, J.Jalolov, N.Muslimov, M.Usmonboyeva va boshqalar tomonidan pedagogik texnologiyalar bo'yicha egallagan bilim, ko'nikma va malakalarni amaliyotda qo'llash masalalari o'rganilgan, N.Azizxodjayeva, N.Saydaxmedov, A.Xodjaniazova va boshqalarning ishlarida pedagogik mahoratni namoyon etish usullari batafsil tadqiq etilgan. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi (MDX) mamlakatlari olimlaridan K.Анжеловский, V.Bespalko., T.Vasilyeva, V.Monaxov, Z.Slastyonin., B.Shadrikov kabi olimlar tomonidan o'qitishning zamonaviy usullari bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borilgan. Xorijlik olimlardan Dj. Dyui, X. Keyrns, Sossyur de F, H.D.Brown, Gardner, R.C and Lambert, Domyei Zolton, J.Hammond, P.Mehisto, D. Marsh, M. J Frigols kabi olimlar tomonidan ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalanish, muammoli ta'lim masalalari atroflicha o'rganilgan.[5] Respublikamizda ham xorijiy tilni o'rgatish va ularning nutqiy kompetensiyalarini shakllantirish bo'yicha turli yondashuv asosidagi darsliklar, o'quv qo'llanmalari va bir qancha audio-vizual materiallar mavjud. Jahon til ta'limida biror bir tilni xorijiy til sifatida o'rgatilishi va bu jarayonda madaniyatga oid bilim va ko'nikmalarni integratsiya qilish masalasi atroflicha tadqiq etilgan mavzulardan biri hisoblanadi. Bu tadqiqotlarning aksariyati ingliz, nemis, ispan va turk tillarining xorijiy til sifatida o'rgatilishi bilan bog'liq masalalarga to'g'ri keladi. Bu esa nazariy jihatdan ularning tadqiqot natijalariga murojaat qilishimiz mumkinligini, lozim topilgan o'rinlarini o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitish jarayoniga ham tatbiq etishimiz mumkinligini anglatadi. Tadqiqot mavzusi yo'nalishida jahon xorijiy til tajribasida W.P.Allen, B.Tomalin, U.Turk, R.Valette, J.Valdes, W.W.Allen, S.Bassnet, R.Bolt, N.Brooks, M.Bryam, C.Morgan, K.Chastain, M.Kortazzi, L.Jin, P.Cullen, R.Williams, Y.Zhao va boshqalar tomonidan ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Ularning darslik, qo'llanma, maqola hamda dissertatsiyalarida umumiy nazariy va ilmiy asoslar bayon etilgan. Shuningdek, tadqiqotda ikkinchi va xorijiy til ta'limi uchun qabul qilingan qolip butun yevropa tillarida til o'qitish trektoriyasini belgilab bergan CEFR (Common European Framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment. (CEFR) 2001.) mezonlaridan ham atroflicha foydalanilgan. Ikkinchi va xorijiy til ta'limida boshqa tan olingan konseptual qoliplarning mavjud emasligi, Osiyo til ta'limi, xususan, turk tili ta'limida ham aynan shu qoliplardan foydalanilganligi sezilib turadi.

Xulosa

Ingliz tili mutaxassislarini tayyorlashda xorijiy tajribalarni o'rganish va samarali tatbiq etish O'zbekiston ta'lim tizimi uchun dolzarb vazifa hisoblanadi. Bu esa nafaqat til mutaxassislarining kasbiy tayyorgarligini oshirish, balki mamlakatning xalqaro maydondagi obro'sini mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Kadirova F.R. Lingvodidakticheskie osnovy obucheniya detey doshkolnogo vozrasta vtoromu yaziku (na materiale russkogo uzbekskogo yazikov): Dis.dokt.ped.nauk. – Toshkent, 2006. – 360 s.;
- 2.Umarova F.Z. Ta'lim rus tilida olib boriladigan maktablarning o'zbek tili darslarida ko'makchi fe'lli birikuvlardan foydalanishni o'rgatish: Ped.fan.nomz. ...dis. avtoref. – Toshkent, 2000. – 25 b.;
- 3.Muxamedjanova G.Z. Darsdan tashqari mashg'ulotlarda rusiyzabon o'quvchilarning o'zbekcha nutqini o'stirish metodikasi (5-9 sinflar misolida): Ped.fan.nomz. ...dis. – Navoiy, 2003.– 162 b.;
- 4.M.E.Axmedova Pedagogika Darslik.T.Tibbiyot nashriyoti matbaa MCHJ 2022. 208 bet.
- 5.M.E.Axmedova., U.A.Tashkenbayeva, E.Sh.Suyunova Umumiy pedagogika. Darslik.T.Tibbiyot nashriyoti matbaa MCHJ 2022. 328 bet.